

Autorilt

H. Kauri

Saaremaa selgrootud

Äratrükk koguteosest „Saaremaa“

Eesti Kirjanduse Selts
Tartus 1932

U201545111

Saaremaa selgrootud.

Olgugi et Saaremaa on sageli esinenud loodusteadlaste-faunistide uurimisobjektina, ei oma me praegu siiski veel tema selgrootuist küllaldast ülevaadet. Suuri teeneid Saaremaa loomastiku tundmaõppimisel omab liblikate uurija W. Nolcken, kelle tööde kaudu ühes hilisemate täiendustega tuntakse neid Saaremaalt nüüd 1175 liiki. Sama ei saa aga öelda teiste seltside kohta, kus andmed tublisti puudulikuvad. Nii tuntakse kiililisi 11, ehmediivalisi 51 (P. Lackschewitz), nokalisi 163 (G. Flor). Tartu ülikooli bioloogiajaama asutamisega Kuusnõmmele muutus tihedamaks ka Saaremaa faunistiline uurimine. Nii on Saaremaalt sel ajastul leitud 68 alglooma (I. Jakobson); 10 lehtjalalist (J. Lepiksaar); ämblikulisi 180; limuseid 24 (H. Ecke ja H. Dulckei). See Saaremaa loomastikust tuntud andmete hulk, millele eespool tähendatud, annab siiski võimaluse vähemalt esialgse selgrootute ülevaate koostamiseks ja saarte loomageograafiliseks iseloomustamiseks.

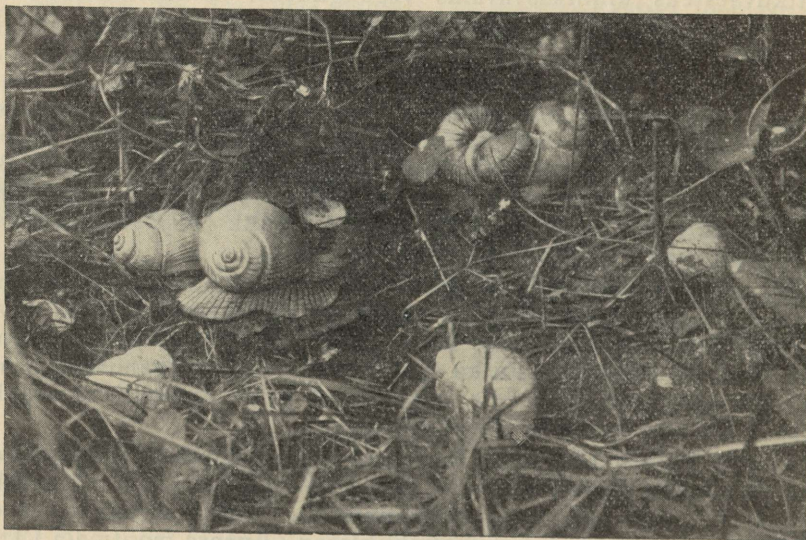
Saaremaa loomastik osutab suurt sugulust Lääne-Eesti paealus-põhjaga alade loomastikuga, esinedes mitmeti viimase loomuliku jätkuna. Seda põhjustavad suurel määral sama paealuspõhi, ühtlane taimekate ja samuti ühesugune loomastikuelementide päritolu. Kuna Saaremaa endast pärastjääegset merest tõusnud „uudismaad“ kujutab, siis koosneb ta loomastik sisserännanud vormidest. Sisseränne toimus esijoones ida poolt — üle mandri-Eesti, kuid tähtsal määral ka lõuna poolt ja võib-olla vähesel määral läänestki. Viimasele viitab ms. Skandinaavia kanarbikuliblik (*Selidosema ericaria scandinaviana* Stgr.) esinemine.

Selle peale vaatamata, et nüüdses loomastikus saarelised erivorvid, välja arvatud ehk imetajad, alles selgitamata, omab Saaremaa faunistiliselt siiski nii palju omapäraseid ning iseloomulikke jooni, mis õigustavad teda ühes Muhu ning teiste vähemate saartega käsitlema kindlalt piiriteldud loomastikulise erialana.

Ilmastuolud koos maapinna lubjarikkusega põhjustavad jaolt otseselt, jaolt kaudselt rohkete lõunapoolsete, s. o. Kesk- ja Lääne-Euroopa loomastikuelementide hulga (samuti kui see oli taimekatte-gagi). Neid elemente on meil kirjeldatud litoriniireliktidena. Tõenäosem aga tundub neid vaadelda nende geograafilise levimisala loomulikkude põhjapoolsete esindajaina. Suurema osa viimaste levimispiiri, kulgedes ida—lääne või loode—kagu suunas, lõikab Läänemere rannajoone tublisti lõuna pool Eesti piiri ning, tõustes siis järsult põhja suunas, läbib Saaremaad; seega puuduvad nad enamikus mandri-Eestis. Selliseina esineksid n u r m e n u k u l i b l i k a s (*Nemeobius lucina* L.), päevakoerlastest *Pericallia matronula* L., öölastest *Grammesia trigrammica* Hfn., ehmediivalistest *Leptocerus albo-guttatus*

chella Müll. ja *Eulota fruticum* Müll. ning kivide ja langenud lehtede all elav *Fruticicola hispida* L.

Metsade piirkonnale on iseloomulikud aasadel ja metsaservadel esinevad: põualiblikas, teelehe-võrkliblikas (*Melitaea matura* L.), tõmmu punnpealane (*Thanaos tages* L.) ja harva kohatav uneliblikas (*Heteropterus morpheus* Pall.). Okasmetsis esinevad tüüpilised vaksiklased: *Ellopia prosapiaria* L., *Bupalus piniarius* L., *Boarmia repandata* L. jt. Ämblikulistest iseloomustab okasmetsi sarvine ja tavaline ristämblik (*Aranea angulata* ja *diademata*), teistest võrgukudujatest *Cyclosa conica* Pall. ning *Hyptiotes paradoxus* C. L. K., huntämbliklastest *Lycosa chellata* O. F. M., *Tarentula aculeata* Cl. Nokalisi iseloomustab *Pachymerus silvestris* L.

A. Kuusiku foto.

49. joonis. Viinamäetigused Mõntu asunduse pargis.

ja kuivanud kuuskede koore all elutsev *Aradus corticalis* L. Limustest esineb *Patula ruderata* Stud. ja puutüvedel asetsev sulgsuuline *Marpessa laminata* Mont. Metsade alasse langeb ka peamine sipelgakiili (*Myrmeleon formicarius* L.) esinemine Saaremaal. Kuivadel lahtise liivaga aladel, enamasti vanade luidete külgedel, mis kaitstud valitsevate tuulte eest ja päikesele juurdepääsetavad, leidub kohati suurel hulgal nende lehtreid (Viidu, Odalatsi, Tagamõisa, Järumetsa). Valmikut nähakse lendamas juuli teisel poolel ja augustis (vrd. 47. ja 48. joonis).

Inimese poolt sissetalutud vormidest väärivad tähelepanu viinamäetigu (*Helix pomatia* L.) ja pargitigu (*Arianta arbustorum* L.) Esimest leidub suurel hulgal Abruuka saarel, Kuressaare vallimäel ja Mõntu mõisa pargis (49. joonis). Sisse toodud on ta kas omal

ajal katoliku munkade poolt või aga hiljemalt mõne asjaarmastaja mõisaomaniku poolt.

Tähelepanu väärrib samuti apteegikaani (*Hirudo medicinalis* L.) leidumine Loode-Saaremaa madalais järvedes. Ka need on tõenäoselt (arvatavasti lindude poolt) sisse talutud. Tõenäone, et apteegikaani levimine Saaremaal suuremgi võib olla kui siamaale tähele pandud.

Kirjandust.

SELGROOTUD. E c k e, H. u. D u l c k e i t. Beitrag zur Schneckenkunde Oesels. Korresp. Blatt d. Naturforscher-Ver. zu Riga LVIII Bd. 1924. — F l o r, G. Die Rhynchoten Livlands. I—II. 1860—61. Archiv f. d. Naturkunde Est-, Liv- u. Kurlands II Ser. IV Bd. — J a k o b s o n, I. Beiträge zur Protozoenkunde von Eesti. Loodusuurijate Seltsi Aruanded. XXXIV. 1929. — K a u r i, H. Supplementary Data to the Fauna of the Lepidoptera in Saaremaa. Eesti Loodust. Arhiiv II seeria. Vol. XV. 1932. — L a c k s c h e w i t z, P. Die Neuropteren u. Trichopteren des Ostbaltischen Gebietes. Ida-balti Loodust. Arhiiv. II Ser. XIV kd. 1922. — S a m a: Nachträge zu d. Neuropteren u. Trichopteren des Ostbaltischen Gebietes. Eesti Loodust. Arhiiv. II seeria. Vol. XIV. 1928. — L e p i k s a a r, J. Verzeichnis der estnischen Cladocera. Eesti Loodusteaduste Arhiiv. II seeria. Vol. XIV. 1932. — M ä ä r, A. Kirjukaani (*Hirudo medicinalis* L.) leiukohti Saaremaal. Tartu Ülikooli Tegeliku Zool. Kabineti Väljaanne 3. 1931. — N o l c k e n, J. H. W. Lepidopterologische Fauna von Est-, Liv- u. Kurland. Arbeiten des Naturforscher-Vereins zu Riga I—II. 1868—71. — P e t e r s e n, W. Lepidopteren-Fauna von Estland. Tallinna 1924. Haridusministeeriumi väljaanne. — P o s k a - T e i s s, L. Zur Schneckenfauna Estlands. Arch. f. Molluskenkunde. LX. 1928.

A

117255

i 201545111